

KICHIK GURUHLAR PSIXOLOGIYASI

*Andijon davlat pedagogika instituti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
talabasi*

Nazirxo'jayeva Sojida

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik guruhlar psixologiyasining nazariy asoslari, guruh dinamikasi, ijtimoiy rollar, liderlik, kommunikatsiya jarayonlari va konformizm masalalari keng yoritilgan. Shuningdek, kichik guruhlarining shakllanish bosqichlari, ularning jamiyat va shaxs rivojidadagi o'рни ilmiy jihatdan tahlil etilgan.

Annotation: This article explores the theoretical foundations of small group psychology, including group dynamics, social roles, leadership, communication processes, and conformity. It also analyzes the stages of group development and their role in social and personal development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы психологии малых групп, включая групповую динамику, социальные роли, лидерство, коммуникацию и конформизм. Также анализируются этапы формирования групп и их роль в развитии личности и общества.

Kalit so'zlar: kichik guruh, guruh dinamikasi, liderlik, ijtimoiy rol, kommunikatsiya, konformizm, interaksiya

Keywords: small group, group dynamics, leadership, social roles, communication, conformity, interaction

Ключевые слова: малая группа, групповая динамика, лидерство, социальная роль, коммуникация, конформизм

Zamonaviy ijtimoiy psixologiya fanida kichik guruhlar psixologiyasi alohida o‘rin egallaydi. Inson tabiatiga ko‘ra ijtimoiy mavjudot bo‘lib, u o‘z hayot faoliyati davomida doimo boshqa insonlar bilan o‘zaro aloqada bo‘ladi. Bu aloqalar esa turli shakldagi kichik guruhlar orqali amalga oshadi. Shu sababli kichik guruhlarni o‘rganish nafaqat psixologiya, balki pedagogika, sotsiologiya va boshqa ijtimoiy fanlar uchun ham muhim ilmiy yo‘nalish hisoblanadi.

Kichik guruhlar inson hayotining barcha bosqichlarida muhim rol o‘ynaydi. Bola dunyoga kelganidan boshlab oila deb ataluvchi kichik guruh a‘zosi sifatida ijtimoiylashuv jarayonini boshlaydi. Keyinchalik u bog‘cha, maktab, do‘stlar davrasi, oliy ta‘lim muassasasi va mehnat jamoasi kabi turli kichik guruhlarning a‘zosiga aylanadi. Har bir guruh insonning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori va psixologik xususiyatlarining shakllanishiga o‘ziga xos ta‘sir ko‘rsatadi.

Kichik guruhlar nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. Chunki jamiyat aslida ko‘plab kichik guruhlarning o‘zaro bog‘langan tizimidan iboratdir. Har bir guruh o‘z ichida muayyan ijtimoiy me‘yorlar, qadriyatlar va xulq-atvor qoidalarini shakllantiradi hamda ularni a‘zolariga singdiradi. Natijada bu jarayon jamiyatning umumiy madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kichik guruhlar psixologiyasi insonlarning guruh ichidagi xulq-atvori, o‘zaro munosabatlari, kommunikatsiya jarayonlari, liderlik hodisasi, konfliktlar va ularni hal etish mexanizmlarini o‘rganadi. Ayniqsa, guruh dinamikasi, ya‘ni guruh ichida yuz beradigan o‘zgarishlar, rivojlanish bosqichlari va ichki psixologik jarayonlar ushbu sohaning markaziy tushunchalaridan biridir. Bu jarayonlarni chuqur o‘rganish orqali guruh faoliyatini samarali tashkil etish, nizolarni oldini olish va ijobiy psixologik muhit yaratish imkoniyati yuzaga keladi.

Hozirgi globallashuv va tezkor axborot almashinuvi davrida kichik guruhlarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki insonlar turli jamoalarda

ishlash, hamkorlik qilish va muammolarni birgalikda hal etishga tobora ko‘proq ehtiyoj sezmoqda. Shu nuqtai nazardan, kichik guruhlar psixologiyasini o‘rganish amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, ta‘lim tizimida, boshqaruv faoliyatida, biznes va tashkilotlarda samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi kichik guruhlar psixologiyasining nazariy asoslarini yoritish, guruh dinamikasi, liderlik, ijtimoiy rollar, kommunikatsiya va konformizm kabi muhim tushunchalarni tahlil qilish hamda kichik guruhlarining shaxs va jamiyat rivojida o‘rnini ochib berishdan iboratdir.

Kichik guruh tushunchasi va uning psixologik mohiyati

Kichik guruh — bu o‘zaro bevosita aloqada bo‘ladigan, umumiy maqsad va manfaatlarga ega bo‘lgan hamda bir-biriga psixologik ta‘sir ko‘rsata oladigan insonlar birlashmasidir. Kichik guruhlar son jihatdan uncha katta bo‘lmasligi bilan birga, ichki munosabatlarning yaqinligi, barqarorligi va hissiy boyligi bilan ajralib turadi.

Psixologik nuqtai nazardan kichik guruh — bu oddiy insonlar yig‘indisi emas, balki murakkab ijtimoiy-psixologik tizimdir. Unda har bir a‘zo nafaqat mustaqil shaxs sifatida, balki guruhning tarkibiy elementi sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu bois guruh ichida yuzaga keladigan har qanday jarayon individual xulq-atvorga ham, umumiy guruh faoliyatiga ham ta‘sir ko‘rsatadi.

Kichik guruhlarining eng muhim jihatlaridan biri — bu o‘zaro ta‘sirning intensivligidir. A‘zolar bir-birini yaxshi biladi, tez-tez muloqot qiladi va bir-birining xatti-harakatlariga bevosita javob qaytaradi. Bu esa guruh ichida kuchli psixologik bog‘liqlikni yuzaga keltiradi.

Kichik guruhlarining turlari va ularning xususiyatlari

Kichik guruhlar turli mezonlarga asoslanib tasniflanadi va bu tasnif ularning psixologik xususiyatlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Birinchi navbatda, guruhlar rasmiy va norasmiy turlarga bo'linadi. Rasmiy guruhlar ma'lum tashkilot yoki institut tomonidan aniq maqsad asosida shakllantiriladi. Bunday guruhlarda rollar, vazifalar va qoidalar oldindan belgilanadi. Masalan, maktab sinfi yoki ish jamoasi rasmiy guruhlariga kiradi. Norasmiy guruhlar esa tabiiy ravishda, insonlarning shaxsiy qiziqishlari, hissiy yaqinligi va umumiy qarashlari asosida vujudga keladi. Bu guruhlarda munosabatlar erkinroq va samimiyroq bo'ladi.

Shuningdek, guruhlar birlamchi va ikkilamchi guruhlariga ham ajratiladi. Birlamchi guruhlar — bu a'zolari o'rtasida yaqin, samimiy va barqaror munosabatlar mavjud bo'lgan guruhlardir. Oila bunga eng yaqqol misoldir. Ikkilamchi guruhlar esa ko'proq rasmiy va maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, unda hissiy aloqalar nisbatan sustroq bo'ladi.

Guruh dinamikasi va rivojlanish jarayonlari

Guruh dinamikasi kichik guruh psixologiyasining markaziy tushunchalaridan biri hisoblanadi. U guruh ichida yuzaga keladigan barcha psixologik jarayonlarni — o'zaro ta'sir, rivojlanish, nizolar, qaror qabul qilish va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Guruhlar o'z rivojlanish jarayonida bir necha bosqichlardan o'tadi. Dastlabki bosqich — shakllanish bosqichi bo'lib, bu davrda a'zolar bir-biri bilan tanishadi, ehtiyotkorlik va noaniqlik ustun bo'ladi. Har bir a'zo guruhda o'z o'rnini aniqlashga harakat qiladi.

Keyingi bosqich — ziddiyat bosqichi bo'lib, bu davrda fikrlar to'qnashuvi, liderlik uchun kurash va turli qarama-qarshiliklar yuzaga keladi. Bu bosqich guruh rivoji uchun zarur bo'lib, u orqali a'zolar bir-birini chuqurroq anglay boshlaydi.

Uchinchi bosqich — me'yorlash bosqichi. Bu davrda guruh ichida umumiy qoidalar, qadriyatlar va me'yorlar shakllanadi. A'zolar o'rtasidagi munosabatlar barqarorlashadi va hamkorlik kuchayadi.

To'rtinchi bosqich — faoliyat bosqichi bo'lib, bu davrda guruh yuqori samaradorlik bilan ishlaydi. Har bir a'zo o'z rolini aniq biladi va umumiy maqsad sari faol harakat qiladi.

Liderlik va guruhni boshqarish mexanizmlari

Kichik guruh faoliyatida liderlik muhim o'rin tutadi. Lider — bu guruhni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi va motivatsiya beruvchi shaxsdir. Lider guruh ichidagi muammolarni hal qilishda, qaror qabul qilishda va guruhni umumiy maqsad sari birlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Liderlik ikki xil bo'lishi mumkin: rasmiy va norasmiy. Rasmiy lider tashkilot tomonidan tayinlanadi, norasmiy lider esa shaxsiy fazilatlarini — bilim, tajriba, kommunikativ qobiliyat va obro'si tufayli ajralib chiqadi.

Liderlik uslublari ham turlicha bo'ladi. Avtoritar uslub qat'iy nazorat va buyruqbozlikka asoslanadi. Demokratik uslub esa hamkorlik va jamoaviy qaror qabul qilishga tayanadi. Liberal uslubda esa a'zolarga keng erkinlik beriladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, demokratik liderlik uslubi ko'pincha eng samarali hisoblanadi.

Ijtimoiy rollar va statuslar tizimi

Kichik guruh ichida har bir a'zo ma'lum ijtimoiy rolni bajaradi. Bu rollar guruh faoliyatining muvofiqlashtirilgan holda amalga oshirishini ta'minlaydi. Masalan, ba'zi a'zolar tashabbus ko'rsatadi, boshqalari esa ijro etadi yoki muvofiqlashtiradi.

Rollar rasmiy va norasmiy bo'lishi mumkin. Rasmiy rollar oldindan belgilanadi, norasmiy rollar esa guruh ichidagi munosabatlar jarayonida shakllanadi.

Shuningdek, guruhda har bir a'zoning statusi mavjud. Status — bu a'zoning guruhdagi obro'si, mavqei va ta'sir darajasidir. Yuqori statusga ega bo'lgan shaxslar guruh qarorlariga ko'proq ta'sir o'tkazadi.

Kommunikatsiya jarayonlari va ularning ahamiyati

Kommunikatsiya kichik guruh faoliyatining asosiy omillaridan biridir. U orqali a'zolar o'zaro axborot almashadi, fikr bildiradi va hamkorlik qiladi.

Kommunikatsiya ikki asosiy shaklda amalga oshadi: verbal (so'z orqali) va noverbal (imo-ishora, mimika, tana harakati orqali). Ko'pincha noverbal kommunikatsiya inson his-tuyg'ularini yanada aniqroq ifodalaydi.

Samarali kommunikatsiya guruh ichida ishonchni mustahkamlaydi, nizolarni kamaytiradi va umumiy faoliyat samaradorligini oshiradi.

Konfliktlar va ularni boshqarish

Kichik guruhlarda konfliktlar tabiiy holat hisoblanadi. Ular fikrlar xilma-xilligi, manfaatlar to'qnashuvi yoki noto'g'ri tushunish natijasida yuzaga keladi.

Konfliktlar salbiy hodisa sifatida qaralmasligi kerak, chunki ular to'g'ri boshqarilganda ijobiy natijalarga olib kelishi mumkin. Masalan, yangi g'oyalar paydo bo'lishi yoki muammolar chuqurroq tahlil qilinishi mumkin.

Konfliktlarni hal etishning asosiy usullari:

-ochiq muloqot

-murosaga kelish

-hamkorlik qilish

-vositachilik

Konformizm va guruh ta'siri

Konformizm — bu shaxsning guruh fikriga moslashishi yoki unga bo‘ysunishidir. Bu hodisa guruh birligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Insonlar ko‘pincha guruh tomonidan qabul qilinish uchun o‘z fikrini o‘zgartiradi. Bunga ijtimoiy bosim, rad etilishdan qo‘rquv yoki boshqalarning fikriga ishonch sabab bo‘ladi.

Shu bilan birga, haddan tashqari konformizm shaxsning mustaqil fikrlash qobiliyatini pasaytirishi mumkin.

Kichik guruhlarining shaxs va jamiyat rivojida o‘rni

Kichik guruhlar inson shaxsining shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Inson aynan guruhlar orqali ijtimoiy tajriba orttiradi, o‘zini anglaydi va jamiyatga moslashadi.

Guruhlar orqali:

-ijtimoiy me‘yorlar o‘rganiladi

-qadriyatlar shakllanadi

-ijtimoiy rollar egallanadi

-muloqot ko‘nikmalari rivojlanadi

Shuningdek, kichik guruhlar jamiyatning asosiy tarkibiy elementi sifatida uning barqarorligi va rivojlanishini ta‘minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, kichik guruhlar psixologiyasi insonning ijtimoiy hayotini chuqur tushunishda muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Inson o‘z hayoti davomida turli kichik guruhlar a‘zosi sifatida faoliyat yuritir ekan, aynan shu guruhlar orqali uning shaxsiyati, dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvori shakllanadi. Shu bois kichik guruhlarini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

Kichik guruhlar murakkab ijtimoiy-psixologik tizim bo‘lib, ularda yuz beradigan jarayonlar — guruh dinamikasi, liderlik, ijtimoiy rollar, kommunikatsiya va konfliktlar — o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Ushbu jarayonlarning har biri guruhning samaradorligi va barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, samarali liderlik va ochiq kommunikatsiya mavjud bo‘lgan guruhlarda hamkorlik kuchli bo‘ladi, nizolar esa konstruktiv tarzda hal etiladi.

Shuningdek, kichik guruhlarda konformizm hodisasi ham muhim o‘rin tutadi. U bir tomondan guruh birligini mustahkamlasa, ikkinchi tomondan shaxsning mustaqil fikrlashiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli guruh faoliyatini tashkil etishda muvozanatni saqlash, ya’ni hamkorlik va mustaqillikni uyg‘unlashtirish muhimdir.

Kichik guruhlarining jamiyatdagi o‘rni ham nihoyatda katta. Ular jamiyatning asosiy tarkibiy bo‘g‘ini sifatida ijtimoiy me’yorlar, qadriyatlar va an’analarni shakllantiradi va avloddan-avlodga yetkazadi. Bundan tashqari, kichik guruhlar orqali inson ijtimoiylashadi, o‘z o‘rnini topadi va jamiyat hayotida faol ishtirok etadi.

Hozirgi zamon sharoitida, ayniqsa, ta’lim tizimi, boshqaruv, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida kichik guruhlar bilan ishlash ko‘nikmalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Samarali guruh tashkil etish, liderlikni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish, nizolarni boshqarish va sog‘lom psixologik muhit yaratish har qanday faoliyatning muvaffaqiyatini ta’minlaydi.

Shunday qilib, kichik guruhlar psixologiyasini chuqur o‘rganish va amaliyotda qo‘llash insonlar o‘rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, jamoalarda samaradorlikni oshirish hamda barkamol shaxsni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Bu esa ushbu yo‘nalishning kelajakda ham dolzarbligini saqlab qolishini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nurullo o'g'li, A. A. (2023). SHARQ MUTAFAKKIRLARINING ASARLARIDA PSIXODIAGNOSTIKAGA DOIR QARASHLARI. ТАРАҚҚИЁТ, 13.

2. Вахрабова, О. Г. (2024). GLOBALLASHUV SHAROITIDA AXBOROT MUHITINING YOSHLAR IJTIMOYIY NORMALARI SHAKLLANISHIGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK JIHATLARI. Современное образование (Узбекистан), (12 (145)), 46-51.

3. O'gilxon T, V. (2023). Axborot muhiti yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'sirini tadqiq etishning metodik jihatlari. Современное образование (Узбекистан), (11 (132)), 15-22.

4. Guljahon, A. (2026). INSON ONGINING TARAQQIYOTI VA ONGSIZLIK JARAYONLARINING PSIXOLOGIK MOHIYATI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI. Ustozlar uchun, 93(4), 387-391.

5. Muhlisaxon, K. (2026). YOSH VA PEDAGOGIK PSIXOLOGIYA FANINING TADQIQOT SOHASI VA MUAMMOLARI. HOZIRGI KUNDAGI RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI YOSH BOLALAR PSIXIKASIGA TASIRI. Ustozlar uchun, 93(4), 372-379.